

ዓቢ ፖለቲካዊ ጸወታን ሻውዓይ ምዕራፍ ባይቶ ጸጥታን

7ይ ክፍል

ትንታኔ መርገጺ አባል ሃገራት ባይቶ ጸጥታ

አብ ውሳኔ ቁጽሪ 1907

ብዶ/ር አሕመድ ሓሰን ድሕሊ

ብ23 ታሕሳስ 2009 አንጻር ኤርትራ ዝሓለፈ ውሳኔ ባይቶ ጸጥታ ቁጽሪ 1907 ዓሰርተ ሰለስተ ሃገራት ናይ ደገፍ ድምጺ ሂበናሉ። ንሳተን ከኣ፡ ሕቡራት መንግስታት አሜሪካ፡ ብሪጣንያ፡ ሰሜን አየርላንድ፡ ፈረንሳይ፡ ፋሲያ፡ ኡጋንዳ፡ ቱርኪ፡ ቪትናም፡ ኩርዌሽያ፡ ኮስታሪካ፡ ሜክሲኮ፡ ጃፓን፡ ቡርኪናፋሶን አውስትራያን እየን። ከምኡ ድማ ሊብያ ከትቃወም ከላ ቻይና ግን ድምጺ አይሃበትን። አብ'ዚ ክፋል'ዚ እምበኣር ነፍሲ ወከፍ ሃገር ዝሃበቶ ናይ ደገፍ ይኹን ተቃዋሞ ወይ ዕቃብ ድምጺን ዝተዋህበ ምክንያታትን ምስ ርኤና፡ መልሲ ክንህበሉ ኢና።

1. ሊብያ

ብሊብያ ክንጅምር። እታ እንኮ ነቲ ውሳኔ ዝተቃወመት ሃገር ስለዝኾነት ጥራይ ዘይኮነ፡ አብ'ቲ እዋን'ቲ አቦ መንበርነት ሕብረት አፍሪቃ ሒዛ ብምንባራ ኢና ብኣኣ ክንጅምር መሪጽና።

ቀዋሚ ወኪል ሊብያ ኣብ ው.ሕ.ሃ ኣምባሳደር ኢብራሂም ዑመር ኣደባሺ ተቓዋሚ መርገጺ ሃገሩ ኣብ'ቲ ባይቶ ጸጥታ ኣንጻር ኤርትራ ዘሕለፎ ውሳኔ ክገልጽ ከሎ፡-

1. “ሊብያ፡ ኣብ ዞባ ቀርኒ ኣፍሪቃ ርግኣት፡ ጸጥታ፡ ሰላምን ቅሳነትን ንክሰፍን ልዑል ድሌት ኣለዋ።”
2. “ባይቶ ጸጥታ ዘሕለፎ ውሳኔ ህወኸን ዘይክውንነታውን ምጳኢ'ያ ሊብያ ትኣምን። ሽግራት ንምፍታሕ እገዳ ምቹእ ኣገባብ ኣይኮነን። ንሱ ዝገድፎ ኣሉታዊ ሰብኣዊ ስንብራት ድማ ንኩነታት ቀርኒ ኣፍሪቃ ዘጋድድ እዩ። ነቲ ኩልና ብመገዲ ሕብረት ኣፍሪቃ፡ ዋና ጸሓፊ ው.ሕ.ሃን ካልኣት ንጡፋት ኣህጉራውያን ወገናትን ክንበጽሖ እንደሊ ሰላማዊ ፍታሕ ድማ ክዓጽወልና እዩ።”
3. “ኩሉ ከም ዝፈልጦ ኣብ ዝመጽእ ወርሒ ጥሪ ጉባኤ መራሕቲ ሕብረት ኣፍሪቃ ክካየድ እዩ። ኣብኡ ድማ ጸገማት ቀርኒ ኣፍሪቃን ተራ ኤርትራ ኣብ'ቲ ዞባን ክዝረበሉ እዩ። ኣብ'ቲ ጉባኤ ዋና ጸሓፊ ውድብ ሕቡራት ሃገራት ወይ ልኡኹ ክሳተፍ ድማ ትጽቢት ኣሎና። ስለዚ እዚ ሕጂ ንዛረበሉ ዘለና ጉዳይ ድሕሪ ጉባኤ መራሕቲ ሕብረት ኣፍሪቃ ክረክ ዝበለጸ እዩ።”
4. “ሊብያ ንዓመታት ዝቐጸለ ግዳይ ዘይፍትሓዊ እገዳ ኮይና እያ። ስለዚ ከኣ ኣብ ልዕሊ ዝኾነት ኣፍሪቃዊት ሃገር ዝግበር እገዳ ክትድግፍ ሕልናኣ ዝቐበሎ ኣይኮነን። ስለዚ ከኣ ኢና ኣንጻር'ዚ ውሳኔ'ዚ ዘድመጽና” ክብል ገሊጹ። ካብ መርገጺ ሊብያ ነዚ ዝስዕብ ክንርዳእ ንክእል።”[75]

ሀ. ሰላም፡ ጸጥታን ርግኣትን ቀርኒ ኣፍሪቃ ዝደሊ፡ ሓደገኛ ሳዕቤን ዘለዎ እገዳ ክሕልፍን ንሰላማዊ ፍታሕ ክዓጽን ኢሉ ኣይህወኸን ኢዩ።

ለ. ሊብያ ብዛዕባ ተራ ኤርትራ ኣብ ቀርኒ ኣፍሪቃ ዝምልከት ድሕሪ'ቲ ኣብ ጥሪ 2010 ዝካየድ ጉባኤ መራሕቲ ሕብረት ኣፍሪቃ ክረክ ንባይቶ ጸጥታ ብወግዲ ሓቲታ እያ። ኣብ'ቲ ጉባኤ ተራ ኤርትራ ኣብ ቀርኒ ኣፍሪቃ ክረክ ምጳኢ'ውን ሓቢራ። እንተኾነ ግን ሰማዒ እዝኒ ኣይረኽበትን። ምምሕዳር ኣሜሪካ ከኣ ንተበግሶ ሊብያ ንምብርዓን ብኩሉ ክብደቱ ኣብ መድረኽ

ባይቶ ጸጥታ ወራዲ ንገለ ብገንዘብ ሸሚቱ፡ ንገለ ድማ ብምጽቃጥን ብምግላልን ንዓማጺ ውሳኔ ደገፍ ረኺብሉ።

ሐ. ሓንቲ አፍሪቃዊት ሃገር ኣብ ልዕሊ ካልእ አፍሪቃዊት ሃገር ኣካል ምሕላፍ ናይቲ ዘይፍትሓውን ዘይሕጋውን ውሳኔ እገዳ ከትከውን ኣይግባእን'ዩ ነይሩ። ብፍላይ ከኣ ንኸም ኤርትራ ዝበለት ወጥሪታት ዞባ ቀርኒ ኣፍሪቃ ንምፍታሕ ዘይሕለል ዲፕሎማሲያዊ ጸዕርታት ዘካየዱት ሃገር ንምእጋድ ምስታፍ ወዲት እዩ።

2. አሜሪካ

ወኪል ሕቡራት መንግስታት አሜሪካ ዝነበረት ኣብ ባይቶ ጸጥታ ኣምባሳደር ሱዛን ራይስ፡ ውሳኔ 1907 ድሕሪ ምሕላፍ ኣብ ዝሃቡቶ መግለጺ ከምዚ ዝስዕብ ኢላ፡

1. “እዚ ውሳኔ'ዚ ከሓልፍ ዝኸኣለ ብተበግሶ ኣፍሪቃ'ዩ። ስለዚ ውጽኢት ናይ'ቲ ሕብረት ኣፍሪቃ ዘሕለፎ ውሳኔ ክበሃል ይከኣል።”
2. “ባይቶ ጸጥታ ህወኸን ተጻባእን ስጉምቲ ኣይወሰደን።”
3. “ዕላማ ናይ'ዚ ውሳኔ'ዚ፡ ኤርትራ ብመሰረት ባይቶ ጸጥታ ዝጠልቦ ኣካይዳ ንኸትሰርሕ ንምዝኸኻራ እዩ።
4. ብወገንና ኣብ ቅድሚ ኤርትራ ኣፍ ደገ ዕጹው'ዩ ኣይንብልን ኢና። እኳ ደኣ ኣብ'ቲ ዞባ ዝያዳ ሃናጽን ሓላፍነታውን ተራ ንኸትጻወት ኣብ ቅድሚኣ ሰፊሕ ዕድል ኣሎ።”
5. “ነዚ ውሳኔ'ዚ ኣብ ዞባ ቀርኒ ኣፍሪቃ ሰላምን ርግኣትን ንምስፋን ካብ ዘሎና ድሌት እምበር ካብ ቅርሕንቲን ካልእን ተበጊስና ኣየሕለፍናዮን። ”
6. “ሕቡራት መንግስታት አሜሪካ ምስ'ቲ ንናጽነቱን ህንጻት ሃገሩን ነዊሕ ዝተቐለሰ ህዝቢ ኤርትራ'ያ ደው ትብል። ኣብ መጻኢ ካብኡ እንጽብዮ ከኣ ብዙሕ እዩ።” [76]

ንመርገጺ አሜሪካ መልሲ ንምሃብ ካብ'ቲ ሱዛን ራይስ ኣብ መጨረሲታ ዘልዓለቶ ነጥቢ ምጅማር ዝበለጸ'ዩ።

ሀ. ኣብ ልዕሊ ህዝቢ ኤርትራ ንዝወረደ ኣደራፅ፡ ኣሜሪካ ዝዓበየ ታሪኻውን ፖለቲካውን ሓላፍነት ከም እትስከም ኣቐዲምና ጠቐስናዮ ኔርና። ገለ ካብኡ ንምጥቃስ፡

- ድሕሪ ካልኣይ ኩናት ዓለም መሰል ርእሰ ውሳኔ ህዝቢ ኤርትራ ገፊፋ።
- ኣብ 1962 ንፌደራላዊ ውሳኔ ብምስራዝ ንኤርትራ ምስ ኢትዮጵያ ከም እትጽንበር ገይራ።
- ነቲ ኢትዮጵያ ኣንጻር ህዝቢ ኤርትራ ዝተኸተለቶ መሬት ናይ ምብዳም ፖሊሲ ደጊፋ፡ ሓጊዛን ተግባራን።
- ሓርነታዊ ቃልሲ ህዝቢ ኤርትራ ምስ ኩሉ ሰብኣዊ ሽግራቱን ዕንወትን ከም ዝናዋሕ ገይራ።
- ካብ 1989 ከሳዕ ሓርነት መላእ ኤርትራ 1991፡ ብመገዲ ፕረዚደንት ኣሜሪካ ነበር ጄሚ ካርተርን ተሓጋጋዚ ሚኒስተር ጉዳያት ወጻኢ ኣብ ጉዳይ ኣፍሪቃ ሄርማን ኮሄንን ኣቢላ፡ ዘተታት ኣትላንታ፡ ናይሮቢን ለንደንን እናበለት ንናጽነት ኤርትራ ከትኮልፍ ብዙሕ ፈቲና።
- ከምኡ'ውን ብመገዲ ባይቶ ጸጥታ ኣንጻር ኤርትራ ዘይፍትሓውን ዘይሕጋውን ውሳኔ ቁ 1907 ኣብ 2009 ከም ዝሓልፍ ገይራ።

ከም ዝፍለጥ ኤለክትሮኒካዊ መርበብ ውክሊክስ ብ29 መስከረም 2009 ካብ ቤት ጽሕፈት ወኪል ሕቡራት መንግስታት ኣሜሪካ ዝነበረት ሱዳን ራይስ ዝረኸበ ምስጢራዊ ሰነድ ኣመልኪቱ ኣብ ዝዘርግሖ ሓበሬታ፡ ሕቡራት መንግስታት ኣሜሪካ ነቲ ኣንጻር ኤርትራ ዝሓለፈ ውሳኔ ባይቶ ጸጥታ ብውዲት ዝገበረቶ ምዃኑ ኣቃሊዑ። ራይስ ንርእይቶ ፕረዚደንት ኡጋንዳ ሞሰቪኒ ብምጥቃስ፡ “ባይቶ ጸጥታ ብሃገራት ኣፍሪቃ ዝቐርብን ብሕብረት ኣፍሪቃ ዝድገፍን ጉዳይ ውሳኔ ክወስደሉ ዝኸልከሎ ነገር ከምዘየለ ዝሓለፈ ተመኩሮ ኣረጋጊጽዎ'ዩ” ክትብል ገሊጻ። ቡርኪናፋሶን ኡጋንዳን ብሓባር እንተ ድኣ ኣቐሪቡንኦ ድማ ብሪጣንያ ክትድግፎ ምዃናን ፈረንሳ

ርእሳ ከም እተድንን ከም ዘይትቃወምን አመልኪታ።”(77) ሱዳን ራይስ ብወገና ንሚኒስትር ወጻኢ ጉዳያት ፈረንሳ ዝነበረ ቤርናርድ ኮሽነር ብመገዲ ባይቶ ጸጥታ አንጻር ኤርትራ ውሳኔ እገዳ ክድግፍ ንምሕባሉ ሰራሐ። ብዘይካ’ዚ መርበብ ውክሊክስ ብ23 ታሕሳስ 2009 ኣብ ዘቃልዖ ምስጢራዊ ሰነድ አሜሪካ፡ ንሰብ-ስልጣን ኤርትራ እገዳ ንምግባር አሜሪካ እተካይዶ ጸዕሪ ኮሽነር ክሕግዝ ራይስ መጻዋዕታ ከምዘቐረበትሉ ብምጥቃስ፡ ኮሽነር ድማ ኣብ ልዕሊ ኤርትራ እገዳ ንምብያን ክድግፍ ምዃኑ ይኹን’ምበር ነቶም ኣብ ሶማሊ ተታሒዞም ዘለዉ ፈረንሳውያን ንምውጻእ ናይ ኤርትራ ደገፍ ስለዘድልዮ፡ ንገለ እዋን ክጽበ ምዃኑ ከምዘረጋገጸ ኣቃሊዑ።78 ፈረንሳውያን እሱራት ብሓገዝ ኤርትራ ምስ ወጹ ግን ፈረንሳ ኣብ ልዕሊ ኤርትራ እገዳ ንምብያን ክትሳተፍ ምዃና ሓቢሩ። ናይ ብሓቂ ዘነውር ተግባር ፈረንሳ!! ከም ዝፍለጥ ሃገረ ኤርትራ ካብ ፈረንሳ ወግዓዊ ጠለብ ምስ ቀረበላ ካብ ሰብአዊ ሕልና ተበጊሳ ንፈረንሳውያን እሱራት ንምውጻእ ጸዕሪታት ኣካይዳ እያ። እንተኾነ ግን መንግስቲ ፈረንሳ ንሰናይ ተግባር ኤርትራ ብኣሉታ ብምምዘማዝ ስለ ስትራተጂ አሜሪካ ተንበርኪኻ። እዚ ሓቀኛ ታሪኽ’ዚ ምምሕዳራት አሜሪካ ካብ ፕረዚደንት ፍራንክሊን ሩዝቨልት ጀሚርካ ክሳዕ’ዚ ሕጂ ዘሎ ፕረዚደንት ባራክ ኦባማ ጽቡቕ ገይሮም ይፈልጥዎ እዮም። ገና ድማ እቲ ውዲት ይቐጽል ኣሎ።

ስለዚ ቀዋሚት ወኪል አሜሪካ ዝነበረት ኣምባሳደር ሱዳን ራይስ ብነብሳ ክትስሓቕ እንተ ድኣ ደልያ፡ ንዓኣ ዝምልከት ጉዳይ እዩ። እንተ ሓቂታት ታሪኽ ይንዋሕ ይሕጸር ተጋሂዶ፡ ሕጂ ይኹን ኣብ መጻኢ ንኣእምሮ ምምሕዳር አሜሪካ ፋሕ ብትን ከእትወሉ ምዃኑ ዘማትእ ኣይኮነን።

- ኣምባሳደር ሱዳን ራይስ ከም ቀዋሚት ወኪል አሜሪካ ኣብ ባይቶ ጸጥታ ዝነበረት መጠን፡ ባይቶ ጸጥታ ካብ ዘባዊ ወይ ክፍለ ዓለማዊ ውድብ ጠለብ ስለዝቐረበሉ ጥራይ፡ ብመሰረት ምዕራፍ ሸውዓተ ቻርተር ውድብ ሕቡራት ሃገራት ኣብ ልዕሊ ዝኾነት ኣባል ሃገር ውሳኔ እገዳ ክሕልፍ ከምዘይክእል ጽቡቕ ገይራ ትፈልጦ እያ። እኳ ድኣ ብመትከል ሓቀኛን ወድዓውን ሻርነት ዘይብሉን ኣገባብ ጥራይ ውሳኔ እገዳ ክሓልፍ ዝውስን ዓንቀጻት ቁጽሪ 39፡ 41፡ 42 እዩ ዘሎ።

- ንውድብ ሕብረት አፍሪቃ ኣብ'ቲ እዋን'ቲ ትመርሕ ዝነበረት ሊብያ፡ ኣንጻር'ቲ እቲ ውሳኔ ኣድሚኒ ጥራይ ዘይኮነትስ፡ ዘባዊ ተራ ኤርትራ ንኸዝረበሉ ኣብ ኣጀንዳ'ቲ ኣብ ጥሪ 2010 ዝጋባእ ጉባኤ መራሕቲ ሕብረት አፍሪቃ ተሰሪው ስለዘሎ -ሰማዒ ደኣ ኣይረኸበን እምበር- ንሕብረት አፍሪቃ ዕድል ክውሃቦ'ውን ሓቲታ። ስለዚ በዚ መሰረት ምምሕዳር ኣሜሪካ ብመገዲ ወኪሉ ኣብ ባይቶ ጸጥታ ኣቢሉ፡ “ውሳኔ እገዳ ኣንጻር ኤርትራ ብተበግሶ ሕብረት አፍሪቃ ዝመጸ'ዩ” ምባሉ ሓቅነት ዘይብሉ እዩ። እኳ ደኣ ንጉባኤ ሕብረት አፍሪቃ ዝኾለፈ ውሳኔ እዩ።
- ውሳኔ እገዳ ምስ ሓለፈ ድሕሪ ሓዲ መዓልቲ፡ እቲ ካብ ሃገራት አፍሪቃ 28 ኣባላት ዝሓቀዩ ውድብ ምትእኽኻብ ሳሕለ-ሳህረ፡ ብ24 ታሕሳስ 2009 ኣብ ዘውጽኦ መግለጺ፡ ንውሳኔ ባይቶ ጸጥታ ኮኒኑ። ኣብ መግለጺኡ ከኣ “ሽግራት ብዘተ ከም ዝፍታሕ፡ እገዳ ጸገማት ንምፍታሕ ቅኑዕ ምርጫ ከምዘይኮነ፡ ኤርትራ'ውን ብዛዕባ'ቲ ኣብ ውሳኔ ቁ 1907 ተጠቒሉ ዘሎ ጉዳያት ንምዝታይ ድልውቲ ምህላዎ” ኣነጺሩ።
- ወኪል ኣሜሪካ፡ ውሳኔ ባይቶ ጸጥታ ቁ1907 ብታህዋኽ ወይ ብቕርሕንቲ ዝሓለፈ ከምዘይኮነ'ያ ትገልጽ። እዚ ምጉት'ዚ ግን ተመሊሱ እዩ። ምኽንያቱ እቲ ኤርትራ እትኸሰሰሉ ውጹእ ሓሶት ኣብ ጉባኤ ሕብረት አፍሪቃ ንኸይዝረበሉ ኮሊፋቶ። በቲ ሓዲ ሸነኽ ድማ ውሳኔ ቁ.1907 ኣብ 23 ታሕሳስ 2009 ንኸሓልፍ ተጽዕኖታት ኣካዩዳ። እቲ ዕላማ፡ ብኣጋጣሚ በዓል ልደት ንህዝቢ ኤርትራ፡ ከም ኩሉ'ቲ ኣብ ዝሓለፈ ሽዱሽተ ዕቕዳት ብምምሕዳራት ኣሜሪካ ዝተገብረ ዝተመረዘ ህያብ ክተበርክተሉ ስለዝደለየት ጥራይ ዘይኮነ፡ ጉባኤ መራሕቲ ሕብረት አፍሪቃ ነቲ ጉዳይ ንኸይመያየጠሉ ዕድል ንምክላእ'ውን እዩ። እዚ ውሳኔ ኣሜሪካ'ዚ ንህንጡይ ባህጋ ዘቃልዕ ኣብ ርእሲ ምዃኑ፡ በቲ ካልእ ከኣ ኣንጻር ኤርትራ ንዘሎ ናይ ኣሜሪካ ናይ ተጽብኦ መንፈስ ዘንጸባርቕ እዩ።

- ተኸታተልቲ ስርዓታት ምምሕዳር አሜሪካ፡ ካብ ፕረዚደንት ጆርጅ ቡሽ ኣብ 1992 ጀሚሮም “ምምላስ ተስፋ” ብዝብል ቴማ ኣብ ታኼላ ሶማል ከም ዝኣተዉ ካብ ካልኣት ንላዕሊ ሱዳን ራይስ ጽቡቕ ገይራ ትፈልጦ እያ። አሜሪካ ኣብ 1994 ተሳዒሩ ካብ ሶማል ምስ ወጸ ድማ፡ ጋዜጣ ኒውዮርክ ታይምስ ኣብ ናይ 7 ሰነ 2006 ሕታማ ከም ዝሓበረቶ፡ ብመገዲ ቤት ጽሕፈት ስለያኡ (ሲ.ኣይ.ኤ) ኣቢሉ ንመሳፍንቲ ኩናት ሶማል “ኪዳን ምርግጋጽ ሰላምን ምምካት ግብረሽብራን” ብዝብል ጭርሖ ከሰልጥንን ከዕጥቅን ተራእዩ። እዚ ዝተጠቐሰ ኩሉ ምስላጥ ምስ ኣበዮ ድማ፡ ብመገዲ ስርዓት ኢትዮጵያ ኣብ 2006 ኣብ ሶማል ወራር ፈጸሙ። ስለዚ ምምሕዳር አሜሪካ ኣብ ምትሕልላኽ ሽግር ሶማል ዝዓበዩ ሓላፍነት'ዩ ዝስከም። እንተኾነ ግን ምምሕዳር አሜሪካ ሎሚ'ውን ከም ትማሊ ንኤርትራ ብመገዲ ባይቶ ጸጥታ ግዳይ ናይ'ቲ ኩሉ ዝፍጸም ገበናት ክገብራ ይፍትን ኣሎ።

3. ብሪጣንያ

ብሪጣንያ ንውሳኔ ቁ. 1907 ኣብ ምድላውን ምሕላፍን ዓቢ ተራ ተጻዊታ እያ። ወኪላ ኣብ ባይቶ ጸጥታ ኣምባሳደር ማርክ ልያል ግራንት ንመርገጺ ሃገሩ ብኸምዚ ዝስዕብ ገሊጽዎ።

1. “ሎሚ ብሪጣንያ ንውሳኔ ቁ 1907 ናይ 2009 ብምድጋፍ ኣድሚጻ ኣላ። ነዚ መርገጺ'ዚ ዝወሰደትሉ ምኽንያት ድማ ኤርትራ ንውሳኔታት ባይቶ ጸጥታ ብጉዳይ ሶማልን ጁቡቲን ብቐጻሊ ስለእትጥሕሶ እዩ።”
2. “እዚ ውሳኔ'ዚ ዘባውያን ውድባት ሕብረት ኣፍሪቃን ዘይመንግስታዊ ትካል ንልምዓት ኢጋድን ብዘቕረብዎ ጠለብ'ዩ ተፈጸሙ።”
3. “ኤርትራ ንዕጡቓት ተቓዋምቲ ሶማል ከም እትሕግዝ ድማ “ተቐጻጻሪ ጉጅለ ሶማል” መርትዖታት ንባይቶ ጸጥታ ኣቕሪቡ እዩ።”
4. “ኣብ'ዚ ውሳኔ'ዚ ንምብጻሕ፡ እታ ሰራዊታ ኣብ ሶማል ሓዲጋታት ዘጋጥሞ ዘሎ ኡጋንዳ ንዘካየደቶ ጻዕሪ ንምጉስ።”

5. “ባይቶ ጸጥታ ነዚ ውሳኔ’ዚ ድሕሪ ምውሳዕ፡ መንግስቲ ኤርትራ ካብ’ቲ ክወስዶ ዝጸንሐ ዘይሕጋዊ ተግባራት ደው ክብል እጽውዕ።”

(79]

እዚ ወኪል ብሪጣንያ ዘቕረቦ ምክንያት ኣብ ቅድሚ ሓቂ ጸኒዑ ዘትክል ኣይኮነን። ንኣብነት፦

ቀዳማይ- ወኪል ብሪጣንያ ብዛዕባ’ቲ “ኤርትራ ንሶማሊን ጂቡቲን ዝምልከት ውሳኔ ባይቶ ጸጥታ ጥሒሳ” ዝበሎ፡ ዝኾነ ይኹን ጭቡጥ መርትዖ ወይ ሓበሬታ ክቕርብ ኣይከኣለን። ካብ’ቲ ብሪጣንያ ብግብሪን መንፈስን እትድግፎ መርገጺ ኣሜሪካ ዘይፍለ ርእይቶ’ዩ ኣቕሪቡ። ምምሕዳር ኣሜሪካ ንባይቶ ጸጥታ ጥሒሱ “ኣዕናዊ ኣጽዋር ኣለዎ” ብምባል ንዲራቕ ክወርር ከሎ’ውን ብሪጣንያ ደጊፋቶ እያ።

ካልኣይ- ባይቶ ጸጥታ ውሳኔ እገዳ ንምሕላፍ ቻርተር ው.ሕ.ሃ ዝእዝዞ ናቱ ፍሉይ መካኒዝም ስለዘለዎ፡ ውድብ ኢጋድን ሕብረት ኣፍሪቃን ጠለብ ስለዘቕረብሉ ጥራይ ብመሰረት ምዕራፍ ሸውዓተ ቻርተር ው.ሕ.ሃ ኣብ ልዕሊ ኤርትራ ወይ ዝኾነት ሃገር ናይ እገዳ ውሳኔ ከሕልፍ ከምዘይክእል፡ ቅድሚ ኩሉ ኣምባሳደር ብሪጣንያ ኣብ ው.ሕ.ሃ ዝፈልጦ እዩ።

ሳልሳይ- ኣብ’ቲ እዋን’ቲ ኣቦ መንበር ሕብረት ኣፍሪቃ ዝነበረት ሊብያ፡ መራሕቲ ሕብረት ኣፍሪቃ ኣብ ዝመጽእ ጉባኤ፡ ዘባዊ ተራ ኤርትራ ከዘራረብሉ ምዃኖም ንባይቶ ጸጥታ ካብ ሓበረትን ብዛዕባ ኤርትራ ዝኾነ ውሳኔ ከይሓልፍ ካብ ጠለበትን፡ ወኪል ብሪጣንያ ውሳኔ ባይቶ ጸጥታ ብጠለብ ሕብረት ኣፍሪቃ ከም ዝሓለፈ ምግላጹ ድኣ ብኸመይ መገዲ’ዩ ሓቅነት ክህልዎ ዝኸእል? ውድብ ኢጋድ ብዝምልከት እንተኾይኑ ድማ፡ እዚ ውድብ’ዚ፡ ነቲ ኣብ ታሕሳስ 2006 ዝተኻየደ ወራር ኢትዮጵያ ኣብ ሶማሊ ብምድጋፍ ሽግር ሶማሊ ኣብ ምግዳድ ሓላፍነት ዝስከም እዩ። ስለዚ ኢጋድ ኣንጻር ኤርትራ ዘቕረቦ ክሲ ሓቅነት ዘለዎ ኣይኮነን።

ራብዓይ- ኣምባሳደር ብሪጣንያ ከም’ቲ ትማሊ “ዲራቕ ሓፈሻዊ ኣዕናዊ ኣጽዋር ትውንን’ያ” ኢሉ ንዓለም ከእምን ዝፈተነ፡ ሕጂኽ “ኤርትራ ንዕጡቓት ተቓወምቲ ሶማሊ ከም እትሕግዝ ተቐጻጻሪ ጉጅለ ሶማሊን

ኤርትራን መርትዖ አቕሪቡልና” ኢሉ ድዩ ከእምነና ዝፍትን ዘሎ? ብሪጣንያ ብዛዕባ’ቲ ንዲራቕ ዝምልከት ዝቐረበ ከሲታት ሓሶት ምዃኑ ጭብጢታት ስለዝነበራ፡ ቀዳማይ ሚኒስትር ብሪጣንያ ዝነበረ ቶኒ ብሌር ብዛዕባ ኩናት ዲራቕ ብዝምልከት ብዘቐረበ ምድንጋራትን ሓሶትን ክሕተት ኣብ ቅድሚ መርማሪት ኮሚተ ቀሪቡ እዩ። ሕጂ’ውን ወኪል ብሪጣንያ ንካልኣይ ግዜ ንዓለም ከጋጊ ምፍታኑ ከኣ ኣሽካዕላል እዩ።

ሓሙሻይ- ልክዕ’ዩ መንግስቲ ኡጋንዳ፡ ኣብ ጉዳይ ሶማሊ፡ ልዕሊ ዓቕሙ ዝኾነ ተራ ንምጽዋት ዓቢ ጸር ተሰኪሙ እዩ። ጉባኤ መራሕቲ ሕቡራት ኣፍሪቃ ኣብ መጀመርታ 2010 ቅድሚ ምክያዱ ውሳኔ እገዳ ንምሕላፍ ኣብ ድሕሪ መጋረጃ ው.ሕ.ሃ ዝተፈጸመ ውዲት ሎሚ ኣምባሳደር ብሪጣንያ ጥራይ ንበይኑ ዝፈልጦ ጉዳይ ኣይኮነን። ንእማመ ውሳኔ 1907 መን ከምዘቐረበን ዝጸሓፎን ከም’ቲ ንሱ ዝፈልጦ ስለእንፈልጥ፡ ንኡጋንዳ ጉልባብ ጌርካ ክትሕባእ ምፍታን ቆልዓዊ ኣገባብ እዩ። ኡጋንዳ ድማ ብዓቕማን ክብደታን ሕፍረቱ ክትቀልጥምበር ክትሰትሮ ወይ ክትሓብኦ ኣይትኸእልን እያ።

ሻዲሻይ- ሓዲ ካብ’ቲ ዘገርም ብሪጣንያ ንኤርትራ ካብ’ቲ “ዘይሕጋዊ ተግባራት” ዝበለቶ ክትቁጠብ ምጥላባ እዩ። እንተኾነ ግን ኤርትራ ንኣህጉራዊ ሕጊታት ዋላ’ውን እተን ዘዳለውኦ ሃገራት እንኮላይ ብሪጣንያ እናጠሓስኦ ከለዋ ምስ ተማእዘዘት እያ። ስለዚ ኣምባሳደር ማርክ ልያል ግራንትን ሃገሩን ቅድሚ ንካልኣት ትምህርቲ ምሃቦም ንቻርተር ው.ሕ.ሃን ንዕላማታት ባይቶ ጸጥታን ከኸብሩ ኣለዎም።

4-ኡጋንዳ

ኡጋንዳ ንውሳኔ 1907 ዝድገፍ ድምጺ’ያ ሂባ። ወኪል ኡጋንዳ ኣብ ው.ሕ.ሃ ኣምባሳደር ሩሃካና መንግስቱ ደገፍ ክህብ ዝደረኸ ምክንያት ክገልጽ ከሎ ዝበሎ እዚ ዚስዕብ እዩ።

1. “ኡጋንዳ ኣብ ኣፍሪቃ ግጭታት ንምዕጋትን እንተኣጋጢሙ ድማ ንምፍታሑን ሃናጺ ተራ ኣብ ምጽዋት ከም እትግደስ እሕብር።”

2. “ባይቶ ጸጥታ ኣብ ሶማሌ ሰላምን ርግኣትን ንምርግጋጽ ብዘካይዶ ጸዕሪ፡ ንመጻዋዕታ ሕብረት ኣፍሪቃ ብምቕባሉ ነምግስ።”

3. “እቲ ውሳኔ ዘስፍሮ ስጉምቲታት ሓፈሻዊ ዘይኮነስ ውሱንን ዕላማኡ ንምእራም ዝኾነን እዩ።” [80]

ንኣባህላታት ወኪል ኡጋንዳ ዝወሃብ መልሲ እዚ ዝስዕብ እዩ።

ቀዳማይ፡- ስርዓት ዩወሪ ሞሶቪኒ ናይ ቀቢላዊ ግርጭታት ሓዊ እናዘርአ ንውሽጣዊ ኩነታት ኡጋንዳ ኣጋዲዱዎ ከም ዘሎን ውጽኢቱ ካብ ግዜ ናብ ግዜ እናተጋህዶ ከም ዝመጸን፡ ቅድሚ ካልኣት ኡጋንዳውያን ዝፈልጥዎ ሓቂ እዩ። ኣብ ምብራቕ ኮንጎ ዝርከብ ማዕድን ንምዝማት ኡጋንዳ ኣብ ሽግር ደሞክራሲያዊት ኮንጎን ግጭት ኡጋንዳን ርዋንዳን ዝተጸወተቶ ተራ ድማ ኩሉ ዝዝከሮ ፍጻመ እዩ። ሕጂ ድማ ኣብ’ቲ ከም ምዝንጋዕ ዝሓሰበቶ ታኼላ ሶማሌ ንኣሃዱታታ ሸሚማ ክትሳቕ ትረክብ። ስለዚ መንግስቲ ኡጋንዳ ኣብ ውሽጢ ኡጋንዳ፡ ዞባ ዓቢይቲ ቀላያት፡ ቀርኒ ኣፍሪቃን ሶማሌን ዝጸወቶ ዘሎ ተራ እንታይ ከም ዝመስል ንምፍላጥ ኣንባቢ፡ ናይ ወኪል ኡጋንዳ መግለጺ ዘድልዮ ኣይኮነን።

ካልኣይ፡- ባይቶ ጸጥታ ሽግር ሶማሌ ንምምይያጥን ንምፍታሕን ከምኡ ድማ ተራ ጎረብቲ ሃገራት እንከላይ ኤርትራን ካልኣት ሃገራት ዓለምን ንምፍላጥን ብዝምልከት ሊብያ ዘቕረበቶ ጠለብ ሰሚዑ ነይሩ እንተ ዝኸውን፡ ናይ ብሓቂ ኣብ ዞባናን ሶማሌን ሰላምን ርግኣትን ኣብ ምስፋን ዓቢ ኣበርክቶ ምሃለዎ ነይሩ። እንተኾነ ግን ኣቕዲሞም ዘዳለውዎ ወገናት ሕሳባትን ዕላማታትን ስለዝነበሮም፡ መሰረት ዘይብሉ ክሲ ኣብ ልዕሊ ኤርትራ መስሪትካ ዓማጽን ዘይፍትሓውን እገዳ ኣብ ምውሳኔ ተጓዱዮም።

ሳልሳይ፡- ባይቶ ጸጥታ ኣንጻር ኤርትራ ኣድልዎ ጥራይ ዘይኮነ ፈጸሙስ፡ ገበን ዘይብላ ክነሳ’ዩ ኣብ ልዕሊኣ ሓፈሻዊ እገዳ ወሲኑ። ኣብ ሶማሌ ሓቀኛ ገበነኛታት መን ምኃኛም ወኪል ኡጋንዳ ይፈልጦም እዩ። ምክንያቱ ነቲ ዋላ ሓንቲ ቃል’ውን ትኹን ዘይወሰኸሉ ውሳኔ ንክድግፍ ዘገደድዎ ንሳቶም ስለዝኾኑ። ብመሰረት’ቲ ኣቕዲሙ ኣብ ዋሽንቶን፡ ኒውዮርክ፡ ለንደንን

ካምፓላን ዋጋ ዝተኸፍሎ፡ መርገጺ ሃገሩ ንኸቅርብ ጥራይ'ዩ እምበኣር ተመዘዙ።

5. ፈረንሳ

ፈረንሳ ነቲ ኣንጻር ኤርትራ ዝሓለፈ ውሳኔ ቁጽሪ 1907 እያ ደገፋ። እንተኾነ ግን ወኪላ ኣብ ው.ሕ.ሃ ኣምባሳደር ጃን ምሪስ ረቢቢር ይኹን ሚኒስትሪ ጉዳያት ወጻኢ ብዛዕባ መርገጺ ፈረንሳ ዝኾነ ይኹን መብርሂ ኣይሃቡን። ብሓጺሩ መንግስቲ ፈረንሳ ናይ ትም መርገጺ'ዩ መሪጹ። እዚ ድማ ነቲ ብሰንኪ ግብሩን ቃሉን ምግርጫው ዝኣተዎ ሕማቕ ኩነታቱ ዘብርህ እዩ። ንኣብነት፡-

ቀዳማይ፡- ውሳኔ ቁጽሪ 1907 ብዝምልከት መንግስቲ ፈረንሳ ምስ'ቲ ኣብ ኣስመራ ዝተዛረበ ዝገራጮ መርገጺ'ዩ ኣብ ኒውዮርክ ወሲዱ።

ካልኣይ፡- ሚኒስትሪ ጉዳያት ወጻኢ ፈረንሳ ብሰነ 2008 ብመገዲ ዳይሬክተር ዘባ ኣፍሪቃን ህንዳዊ ውቅያኖስን ጃንዲ ጎሊንስቲ ኣቢሉ ኣብ ዘውጽኦ መግለጺ፡ ሓይልታት ኤርትራ ኣብ መሬት ጂቡቲ ስለዘይኣተወ ኤርትራ ሓይልታታ ካብ ዘይሓዘቶ መሬት ጅቡቲ ንኸተውጽእ ክትሕተት ከምዘይግባእ ሓቢሩ ። እንተኾነ ግን ኣብ ባይቶ ጸጥታ ኣብ'ቲ ብመንግስቲ ፈረንሳ ዝተዳለወ ብ14 ጥሪ 2009 ዝሓለፈ ውሳኔ ቁጽሪ 1862 [81] ምስ እንርኢ፡ ፈረንሳ ነቲ “ተጻብኦ ኤርትራ ኣንጻር ጂቡቲ” ዝበለቶ እያ ኮኒና። ነዚ'ውን ፕረዚደንት ፈረንሳ ዝነበረ ኒኮላ ሳርኮዚ ኣብ'ቲ ብ20 ጥሪ 2010 ምስ ፕረዚደንት እስማኢል ገለ ኣብ ዋና ከተማ ጂቡቲ ዝገበሮ ርክብ ኣረጋጊጹዎ እዩ።[82] ከም ዝፍለጥ ጂቡቲ ኣብ ጽባሕ ናጽነታ 1977 ምስ ፈረንሳ ወተሃደራዊ ስምምዕ ከቲማ እያ። ብመሰረት'ቲ ስምምዕ ከኣ ፈረንሳ ንጅቡቲ ካብ ናይ ወጻኢ ተጻብኦ ትሕልዋ። ብኣንጻሩ እንተድኣ ኣጋጢሙ ግን -ማለት ጅቡቲ ንካልእ ሃገር እንተ ወሪራ- ኢዳ ኣይተእቱን እያ። ብልክዕ ንኤርትራ ዘጋጠመ ከኣ እዚ ዳሕረዋይ እዩ። መጥቃዕቲ ጂቡቲ ኣብ ልዕሊ ኤርትራ። ሓይልታት ኤርትራ ድማ ናይ ነፍሰ-ምክልኻል መሰሉ ከጥቀም ግድነት ኮይኑዎ። ምክንያቱ ጂቡቲ ካልእ ምርጫ ኣይገደፈትሉን።

ሳልሳይ፡- ፈረንሳውያን ዲፕሎማሲያውያን ኣብ ፓሪስ ንዝርከቡ ዲፕሎማሲኛታት ኣብ ዝሃብዎ መብርሂ፡ ፈረንሳ ሸግራት፡ ፍልልያትን ፖለቲካዊ ጉዳያትን ንምፍታሕ ኣድማዕነት እገዳ ከም ዘይትኣምነሉ ብምምልካት፡ ኣንጻር ኤርትራ ዝሓለፈ ውሳኔ እገዳ ግን ብሰንኪ ሕቡራት መንግስታት ኣሜሪካ ኣብ ልዕሊኡ ዝፈጸመቶ ተጽዕኖ ከትድግፍ ከም እተገደደት ኣቢሮም።

ኣብ'ዚ ዝለዓል ሕቶ እምበኣር፡ “እዚ ብግብሪን ቃልን ዝገራጮ መርገጺ እናሓለፈ ፈረንሳ ኣብ'ቲ ኣንጻር ኤርትራ ዝሓለፈ ጽቡቕ ገይራ እትፈልጦ ዘይፍትሓውን ዘይሕጋውን ዓማጽን ውሳኔ ዘለዎ መርገጺ ካብ ምግላጽ፡ ናይ ትም መርገጺ ምውሳዳ ምኽኑይ ድዩ?” ዝብል እዩ።

6. ቻይና

ቻይና ንውሳኔ ቁ.1907 ካብ ምድጋፍን ምንጻግን ናይ ድምጺ ዘይምሃብ መርገጺ'ያ መሪጸ። ብመገዲ ወኪላ ኣብ ው.ሕ.ሃ ኣምባሳደር ትሻንግ የስዊ ኣቢላ ኣብ ዝሃበቶ መብርሂ ድማ እዚ ዝስዕብ እዩ።

- 1- “ኩሎም ዝምልከቶም ወገናት ንመሰል ሉኣላውነት ሶማልን ዞባዊ ሰላምን ከኸብሩን ክሕግዙን፡ ንኣድነታዊ መሰጋገሪ መንግስቲ ሶማል ክሕግዙን ንጽውዕ።”
- 2- “ሕብረት ኣፍሪቃ ምስ ኣህጉራዊ ማሕበረ ሰብ ብምትሕግጋዙን ኣብ ኣፍሪቃ ንዘጋጥም ግርጭታት ንምፍታሕ ሃናጺ ተራ ብምጽዋቱን ቻይና ኩሉ ግዜ ትድግፎ እያ።”
- 3- “ባይቶ ጸጥታ ውሳኔ እገዳ ኣብ ዘሕልፈሉ ግዜ ክጥንቀቕ ከምዘለዎ ቻይና ኩሉ ግዜ ምስ ኣረጋገጸት'ያ። እዚ ሎሚ ባይቶ ጸጥታ ኣንጻር ኤርትራ ዘሕለፎ ውሳኔ እገዳ ድማ ከም መተካእታ ናይቲ ግርጭታት ንምፍታሕ ዝካየድ ዲፕሎማሲያዊ ጻዕሪ ክኸውን ከምዘይብሉ ንምነ። ሕጂ ብቐዳምነት ዝሰራዕ ጉዳይ፡ ኩሎም ዝምልከቶም ወገናት ንኩነታት ዘዋጥር ሰጉምቲታት ካብ ምውሳድ ክቐጠቡን ትዕግስቲ ከዘውትሩን እዩ።”

4- “ሃገራት ናይ’ቲ ዘባ እንኮላይ ኤርትራ ንረብሓታት ህዝቦምን ዘባኡምን ክሰርሑ ድማ ንምነ።”[83]

መርገጺ ቻይና ኣብ ቅድሚ’ዚ ዝስዕብ ሓቅታትን መርትዖታትን ደው ከብል ዝኸእል ኣይኮነን።

ቀዳማይ፡- ኤርትራ ቅድሚ ቻይናን ካልኣት ሃገራት ዓለምን ሉኡላውነትን ሰላምን ሶማል ክኸበር ብቐጻሊ ምስ ሓተተት እያ። ንኣብነት ኣብ ጽባሕ ናጽነታ 1991 ንሽግር ሶማል ብኣጋኡ ንምፍታሕ ብጸሓፊ ዝምድናታት ወጻኢ ሰዉእ መሓመድ ሰዒድ ባሪህ ዝምራሕ ዝለዓለ ልኡኽ ናብ ሶማል ሰዒዳ። ካብ’ቲ ግዜ’ቲ ጀሚሩ ክሳብ ሕጂ ከኣ ኩሎም ወገናት ሶማል ካብ ካልእ ሕሳባት ርሒቆም ንረብሓ ሃገሮም ንኸሰርሑ ኣብ ምሕጋዞም ዘይተቐጠበ ፖለቲካውን ዲፕሎማሲያውን ጻዕሪ ኣብ ምክያድ ትርከብ። ኣብ’ዚ እቲ ኣገዳሲ ጉዳይ ተገራጫዊ መርገጺ ቻይና እዩ። ንሱ ድማ ቻይና ነቲ ብናይ ደገ ሓይልታት ኣብ ልዕሊ ህዝቢ ሶማል ዝተሰገደደን ንካልኣት ወገናት ሶማል ዘዋሰነን “መሰጋገሪ ፈደራላዊ መንግስቲ” ምሕጋዝን ሰላም ሶማል ንኸኸበር ምሕታታን እዩ።

ካልኣይ፡- ቻይና ንውሳኔ 1907 ዘይተቐመጠሉ ምክንያት ክትገልጽ ከላ፡ ንሕብረት ኣፍሪቃ ብቐጻሊ ስለእትድግፎ ምዃና’ያ ትሕብር። ይኹን’ምበር ንጉዳይ ኣፍሪቃ ብኣፍሪቃውያን ንምፍታሕ፡ ንጉባኤ መራሕቲ ሕብረት ኣፍሪቃ ዕድል ክወሃቦ ሊብያ ዘቕረበቶ ጠለብ ኣይሓዘቦን። ስለዚ ቻይና ዘቕረበቶ ምክንያት ቅቡል ኣይኮነን። እዚ ግን፡ ወኪል ቻይና ኣየስተንፈሰን እምበር ካብ ካልእ ሕሳባት’ዩ ዝብገስ። ብሓጺሩ ኣብ ውሽጢ ስትራቴጂ ፖለቲካ ቻይና ኣብ ኣፍሪቃን ዓለምን ኣእቲኻ ዝርእ እዩ።

ሳልሳይ፡- ባይቶ ጸጥታ ኣብ ልዕሊ ኤርትራ ዓማጺ ውሳኔ እገዳ ከሕልፍ ከሎ፡ ቻይና ክጥንቀቕ ኣይሓተተቶን። ብኣንጻሩ ትም’ያ መሪጸ። ካብ ኩሉ ዘገርም ድማ፡ ቤጂንግ ንግዳይን ዓማጺን ብሓባር “ኩሎም ወገናት ነብሰ ምቁጽጻር ክገብሩ” ምጥላባ እዩ። እቲ ውሕጅ ዝለዓለ ጥርዚ ስለዝበጸሐ

ግን ደው ዝብል ኣይኮነን። ስለዚ ዘረባ ወኪል ቻይና ንባዕሉ ምስቲ ዝሓለፈ ዘይሕጋውን መርትዖ ዘይብሉን ውሳኔ እገዳ ብምንጽጻር፡ ካብቲ ኣበሳሰ ምኽኒት ይኸፍእ ጥራይ'ዩ ክኸውን። እዚ ንኸይፍጸም ኣብ ቅድሚ ቻይና ታሪኻዊ ዕድል ነይሩ እዩ። እንተኾነ ግን ኣይተጠቐመትሉን። ብዝኾነ እቲ ዓማጺ ካብ ኮነ ዳናዩ፡ እቲ ግዳይ'ውን ኢዱ ኣጣሚሩ ክጸበ ከምዘይክእል ታሪኽ ኣረጋጊጽዎ እዩ። ከምቲ ብሪጣንያዊ ፈላስፋ ቶማስ ሁብዝ “ወዲ ሰብ ንሓወ ከምኡ ዝብኢ'ዩ” ክብል ዝገለጸ፡ ብሕጊ ጫካ ኣብ ዝግዛእ ዓለም፡ ህዝብታት ህላወኡም ንምርግጋጽ ዝተፈላለዩ ኣገባብ መኸተን ጽንዓትን ክፈጥሩ ግድን እዩ።

ራብዓይ:- ምእንቲ ረብሓ ህዝቢ ኤርትራን ህዝብታት ዞባናን ዝተቃለሰትን ገና ትቃለስ ዘላን ኤርትራ፡ ኣብ ግዜ ሰውራ ይኹን ሕጂ ኣብ እዋን መንግስቲ፡ ጸገማት ቀርኒ ኣፍሪቃን ደቡባዊ ቀይሕ ባሕሪን ንምፍታሕ ዲፕሎማሲያዊ ጻዕርታት ኣካይዳን ኣብ ምክያድ ስለእትርከብን፡ ናይ ቤጂንግ ይኹን ካልኣት መዲናታት ለበዋ ዘድልዩ ኣይኮነትን። እቶም ንኻልኣት ትምህርቲ ክህቡ ዝፍትኑ ዘለዉ ንነፍሶም ክቆጻጸሩ፡ ነቲ ህወኸ ውሳኔታት ዘሕልፍ ባይቶ ጸጥታ ነፍሰ ምቁጽጻር ንኸገብር ከዘኻኸሩን ድርብ መለክዒታት ካብ ምጥቃም ክቐጠቡን ኣለዎም።

ሓምሻይ:- ቻይና ክሳብ ቀረባ ትማሊ ብመሰረት ምዕራፍ ቻርተር ው.ሕ.ሃ ዝሓልፍ ውሳኔ እገዳ ከም ዘይትቐበሎ ብተደጋጋሚ ትገልጽ ነይራ። እንተኾነ ግን ውሳኔ ቁ.1907 ክሓልፍ ከሎ ብጨቕ ኣይበለትን። እኳ ድኣ ዘይሕጋዊ ውሳኔ ንኸሓልፍ ዕድል ዝህብ ናይ ትም መርገጺ'ያ ወሲዳ። እዚ ብግብሪን ቃልን ዝገራጮ መርገጺ ቻይና ከኣ ኣደ ካብ መለለዩታት ኣድሻ ፖሊሲ ቻይና “ሪሊ ፖሎቲክ” ኮይኑ ኣሎ።

7. ሩሲያ

ወኪል ሩሲያ ኣብ ው.ሕ.ሃ ኣምባሳደር ፊታሊ ሸርከን ብዛዕባቲ ኣንጻር ኤርትራ ብባይቶ ጸጥታ ዝሓለፈ ዘይፍትሓዊ ውሳኔ እገዳ ቁጽሪ 1907 ዝሃቦ ናይ ደገፍ ድምጺ ዝኾነ ርእይቶ ኣይሃበሉን። እዚ ዘይንቡር ናይ ትም ምባል መርገጺ'ዚ ድማ ነቲ ኣብ መንጎ ሞስኮን ዋሽንቶንን ዝካየድ ኣረጊትን ኣድሻን

ጸወታታት ዝያዳ የቃልዎ እምበር ዝሓብኡ ኣይኮነን። ምኽንያቱ ስቓታ ዝዛረብ ስለዝኾነ። ሩስያ ምስ ጆርጂያ፡ ኪዳን ሰሜን ኣትላንቲክን ምምሕዳር ኣሜሪካን ዝተሓላለኹ ፋይላት ኣለዎ። ምስ ደቡብ ኡስቶያን ኣብኻዝያን ዘለዎ ጽገማት'ውን ካብኡ ዝንእስ ኣይኮነን። እቲ ብዓይነቱ ካብ ስትራተጂ ሶቬት ሕብረት ነበር ዘይፍለ፡ እኳ ድኣ ቅዳሕ ናቱ ዝኾነ ኣብ ህንዳዊ ውቅያኖስ ዘሎ ስትራተጂ ሩስያ'ውን ኣይርሳዕን እዩ።

8. ቡርኪናፋሶ

ወኪል ቡርኪናፋሶ ኣብ ው.ሕ.ሃ ኣምባሳደር ሚሸል ካፋንዱ ንረብሓ ውሳኔ ቁ 1907'ዩ ኣድሚዲ። ንመርገጺኡ ከብርህ ከሎ ከኣ፡-

1. “ቡርኪናፋሶ ኣብ ሰማል ዘሎ ህልዊ ኩነታት ኣዝዩ የሻቕላ። ብፍላይ ከኣ ሎሚ ብ20 ታሕሳስ 2009 ኣብ መንጎ ዘይሕጋዊ ዕጡቕ ጉጅለን ወተሃደራት መንግስቲን ወተሃደራዊ ረጽሚ ድሕሪ ምክያዱ ጸጥታዊ ኩነታት እናንቆልቆለ ስለዝኾነደ፡ ኣመና ተሻቂልና።”
2. “ቡርኪናፋሶ “ፍሉይ ኣካል ሕብረት ኣፍሪቃ” ዘቕረበ ጠለብ ብዕቱብ'ያ ትከታተሎ።”
3. “ኤርትራ ምስ ኣህጉራዊ ማሕበረሰብ ክትተሓጋገዝን እገዳ ኣጽዋርን ትግባረ ስምምዕ ጂቡቲን ከተኸብርን ነዘኻኸር። ንሸግር ሰማል ፖለቲካዊ ፍታሕ ንምርካብ እቲ እንኮ ኣማራጺ ንሱ ስለዝኾነ፡ ነቲ ኣብ ሰማል ዘሎ ፖለቲካዊ ስልጣን መሰጋገሪ ፈደራላዊ መንግስቲ ክትፈልጦ ኣለዎ” ይብል።[84]

ቀዳማይ፡- ቡርኪናፋሶ ኩነታት ሰማል የሻቕላ እንተድኣ ኮይኑ፡ መፍትሒ ሸግር ሰማል ኣብ ልዕሊ ኤርትራ ዓማጺን ዘይሕጋውን እገዳ ምውሳኔ ድዩ? ሓላፍነት ሰማል ዘለዎኽ ኤርትራ ድያ!? ወኪል ቡርኪናፋሶ ነቲ ኤርትራ ኣብ ሰማል ሰላምን ርግኣትን ንምስፋንን ሓድነቱን ሉኣላውነቱን ንምውሓስን ዘካየደቶ ቀጻልን ዘይሕለልን ፖለቲካውን ዲፕሎማሲያውን ጸዕርታት ኣይፈልጦን ማለት ድዩ? ዶስ ክጎሰዮ ስለዝደለየ እዩ?

እዚን እትን'ኳ እንተዘይበልና፡ እቲ ብምምሕዳር ኣሜሪካ ተጠጂኡ ብዘባውያን፡ ክፍለ ዓለማውያንን ኣህጉራውያንን ወገናት ዝሓለፈ ውሳኔ፡

ቅድሚያ 2009 ብፍላይ ከአ ቅድሚያ ጉባኤ መራሕቲ ሕብረት አፍሪቃ ድምጺ ንኸወሃቦ፡ ዋሽንግቶን ብመገዲ ወኪላ ኣብ ባይቶ ጸጥታ ኣምባሳደር ሱዳን ራይስ ጥራይ ዘይኮነ፡ እንተላይ ብመገዲ ብርክት ዝበሉ ዲፕሎማሳዊታታ ኩሉ ፍቕድን ዘይፍቕድን ኣገባባት ተጠቂማ እያ።

ካልኣይ፡- ቡርኪናፋሶ ንመርገጺ ናይ'ቲ ንጉባኤ መራሕቲ ሕብረት አፍሪቃ መገዲ ዝዳገወ ምምሕዳር ኣሜሪካ እናደገፈትን ናይ'ቲ ሃገሩ ንሕብረት አፍሪቃ ትመርሕ ዝነበረት ወኪል ሊብያ ክሳብ ጉባኤ ሕብረት አፍሪቃ ተኸይዱ ጉዳይ አፍሪቃ ብአፍሪቃውያን ዝርእ ኣንጻር ኤርትራ ውሳኔ እገዳ ምሕላፍ ደው ክብል ዘቕረቦ ጠለብ እናተቐወመትን፡ ከመይ ገይራ'ያ ጠበቓ ጠለብ ሕብረት አፍሪቃ ክትከውን ትደሊ? እቲ መልሲ ንጹር ስለዝኾነ ምግላጽ ዘድልዮ ኣይኮነን።

ሳልሳይ፡- ቡርኪናፋሶ ኣንጻር ኤርትራ ዝሓለፈ ዘይፍትሓዊ ውሳኔ እገዳ እናደገፈት ከመይ ገይራ'ያ ንኤርትራ ብዛዕባ ገለ ነገር ንምዝኸኻራ ተበግሶ ወሲዶ ትብል? ኤርትራ ናብ ሶማሊ ይኹን ናብ ካልኣ ዝኾነት ሃገር ኣጽዋር ልኢኻ ኣይትፈልጥን እያ። ናብ ሶማሊ ብግልጺ ኣጽዋር ዝልእካ ዘለዎ ሃገራት ኣምባሳደር ሚሽል ካፋንዱን ስርዓቱን ጽቡቕ ገይሮም ይፈልጡ እዮም። ኣብ'ዚ ብሚካሎላዊ መንፈስ ሪሊ ፖለቲካስ ዝምራሕ ዓለም ሓቂ ምዝራብ ከቢድ ዋጋ ስለዝኸፍል፡ ንሱን ሃገሩን ሓቂ ክዛረቡ ዘይምድላዮም ናታቶም መሰል እዮ። ኣብ ልዕሊ ኤርትራ መሰረት ዘይብሉ ክሲ ክነዝሑ ግን መሰል የብሎምን። መንግስቲ ቡርኪናፋሶ ከምዚ ዓይነት ተራ ከምዝጸወት ህዝቢ ኤርትራ ይፈልጥ እዮ። መንግስቲ ኢትዮጵያ ኣብ 1998 ኣብ ልዕሊ ኤርትራ ኩፍት ኣብ ዝኸፈተሉ ግዜ'ውን ኣሉታዊ ተራ ስለዝተጸወተት፡ ኣብ ኤርትራ በዚ ናይ ሕጂ ኣሉታዊ መርገጺ ቡርኪናፋሶ ዝተገረመ ዋላ ሓደ ሰብ የለን።

ራብዓይ፡- ወኪል ቡርኪናፋሶ “መሰጋገሪ ፈደራላዊ መንግስቲ” እቲ እንኮ ሕጋዊ መንግስቲ ኣብ ሶማሊ ምዃኑ'ዩ ዝገልጽ። ኣምባሳደር ቡርኪናፋሶ ዘይመለሶ ሕቶ ግን፡ ኣብዛ ብኩፍት ሓድሕድ ዝተበታተነትን ኣብ ምጉህሃሩ መንግስቲ ኢትዮጵያን ምምሕዳር ኣሜሪካን ዓቢ ተራ ዘለዎምን ሶማል፡ እዚ

ዝብሎ ዘሎ መንግስቲ ብኸመይን መዓስን'ዩ ሕጋውነት ረኺቡ? ኣምባሳደር ቡርኪናፋሶ ከማና ነቲ መልሲ ይፈልጦ እዩ። እንተኾነ ግን ብጉርሒ ክጎስዩ'ዩ ፈቲኑ። ይኹን'ምበር ኣብ ወሳኒ ህዝባዊ ጉዳይ ናይ ጉርሒ ወይ ዕሽነት ጸወታ ሓደገኛ ውጽኢት ዘለዎ ኣብ ርእሲ ምዃኑ ኣብ መጨረሻታ'ውን መኻንን ፍረ ኣልቦን እዩ።

9. ጁፓን

ወኪል ጁፓን ኣብ ው.ሕ.ሃ ኣምባሳደር ዩክራይን ታካስ ነቲ ሃገሩ ንውሳኔ ባይቶ ጸጥታ ቁ.1907 ዝድግፍ ዝሃበቶ ድምጺ ክገልጽ ከሎ፡-

1. “ጁፓን ንውሳኔ 1907-2009 ኣብ ምሕላፍ ዝተሳተፈት፡ ንተበግሶ ሃገራት ኣፍሪቃ ስለ እተኸብር እያ።”
2. “ግርጭታት ብዲፕሎማሲያዊ ኣገባብ ክፍታሕ ኣለዎ። ከምኡ'ውን ብዘተታትን መንገዳትን። “
3. “ኩለን ሃገራት'ቲ ዘባ እንኮላይ ኤርትራ ብውሳኔታት ባይቶ ጸጥታ ከምእዘዛ ጁፓን ሓቀኛ ተስፋኣ ትገልጽ” ኢሉ።[85]

መርገጺ ጁፓን ብዝምልከት፡-

ቀዳማይ፡- ጁፓን ከም ኣባል ባይቶ ጸጥታ መጠን ብዛዕባ'ቲ ኣብ ልዕሊ ኣፍሪቃዊት ሃገር ዝውሰድ ናይ እገዳ ውሳኔ ቅድሚ ምሕላፍ ሓቅነቱ ናይ ምርግጋጽ ግቡኣት ስለዘለዎ፡ ሃገራት ኣፍሪቃ ንምክባር ብዝብል ምስምስ ክትሃድም ኣይግባእን እዩ። ምክባር ሃገራት ኣፍሪቃ ድማ ብግልጺ ምዝራብን እምበር፡ ብዋጋ ሃገርን ህዝብን ኤርትራ ሸለል ምባለን ኣይኮነን።

ካልኣይ፡- ባይቶ ጸጥታ፡ ሃገራት ኣፍሪቃ ጠለብ ስለ ዘቕረባሉ ጥራይ ኣብ ልዕሊ ኤርትራ ናይ እገዳ ውሳኔ ከሕልፍ ኣይግብኡን እዩ። ባይቶ ጸጥታ ኣብ ልዕሊ ሃገራት ናይ እገዳ ውሳኔ ከሕልፍ እንተ ኮይኑ፡ በቲ ቻርተር ው.ሕ.ሃ ዝውስኖ መትከልን ሕግታትን እዩ ዝግዛእ፡ ነዚ ድማ ወኪል ጁፓን ጽቡቕ ገይሩ ይፈልጦ እዩ።

ሳልሳይ:- ኣብ'ቲ ግዜ'ቲ ንሕብረት ኣፍሪቃ ትመርሕ ዝነበረት ሊብያ ነቲ ውሳኔ ከምእትቃወምን ኣንጻሩ ከምዘድመጸትን፡ ጉዳይ ኣፍሪቃ ብኣፍሪቃውያን ንምፍታሖ ንጉባኤ መራሕቲ ሕብረት ኣፍሪቃ ዕድል ክወሃቦ ከምዝጠለበትን ድማ ወኪል ጃፓን ኣብ ው.ሕ.ሃ ይፈልጥ እዩ። እንተኾነ ነዚ ግብራውን ሓላፍነታውን ሓሳባት ሊብያ ኣይሓገዝን። ስለዚ ሕጂ ሃገሩ ንተበግሶ ኣፍሪቃ ከምእትሕግዝ ምግላጹ፡ዝገብሮን ዝዛረቦን ተገራጫዊ ምዃኑ ጥራይ'ዩ ዘረድኣና። እዚ ድማ ብስነ-ሞጎት ቅኑዕ ኣይኮነን ጥራይ ዘይኮነ፡ ብፖለቲካውን ስነምግባራውን ሸነኽ'ውን ኣዚዩ ዘነውር ተግባር እዩ።

ራብዓይ:- ኤርትራ ግርጭታት ካብ ዲፕሎማሲያዊ ኣገባብ ወጻኢ ክፍታሕ ኣለዎ ኢላ ኣይትፈልጥን እያ። ንመትከል ዘተን መንጎኝነትን'ውን ተቓዊማ ኣይትፈልጥን እያ። ሃገረ ኤርትራ ኩሉ ግዜ ንእትዛረቦ ብግብሪ'ያ ተሰንዮ። ነቲ ካብ ጽባሕ ናጽነታ 1991 ክሳብ ሎሚ ብጎረባብቲ ሃገራትን ካልኣትን ዘጋጥማ ዝነበረ ውዲታት ብኸመይ ትገጥሞ ከምዝነበረት ዘረጋግጽ ጭብጥታት ብዙሕ እዩ። ነዚ ሓቂታት'ዚ ወኪል ጃፓን ከም ዝፈልጥ ጥርጥር የብልናን። መርገጺ ሃገራት ኣብ ውሳኔታት ባይቶ ጸጥታ፡ ዝተፈላለዩ ዕምቆት ብዘለዎ ሕጂ ንምግላጹ ግዜ ብዘይኣኸለካ ሓሳባት ዝመልኦ ምዃኑ ጽቡቕ ጌርና ንፈልጦ ኢና። እዚ ሓሳባት'ዚ ግን ናይ ግድን ኣይኮነን ኣብ ክውንነታውን ፍትሓውን ሕጋውን መትከል ዝተመርኮሰ ክኸውን። እዚ ከኣ ምስጢር ኣይኮነን።

ሓመሻይ:- ወኪል ጃፓን፡ ኤርትራ ንሉኣላውነታን ሃገራዊ ጸጥታኣን ዘስግእ ኣብ ልዕሊኣ ዝተበየነ ዘይሕጋዊ ውሳኔ ባይቶ ጸጥታ ክትምእዘዝ ዝጠልብ በየናይ ስነ-መጎት እዩ። ብኣንጻር ኤርትራ፡ ብኣህጉራዊ ሕግታትን ቻርተር ው.ሕ.ሃን ባይቶ ጸጥታን ዘይትምእዘዝ ኢትዮጵያ ምዃና ኩሉ ዝፈልጦ ሓቂ እዩ።

እዚ ጉዳይ'ዚ ብኸውንነታውን ሕጋውን መንፈስ ክትፈትሖ ይከኣል ነይሩ። እንተኾነ ግን ዓለም ብስነ ሞት ሓይሊ ትግዛእ ምህላዎ ኣምበሳደር ዮክዮ ታካስ ዘይፈልጦ ኣይኮነን። ስለዚ ከኣ ምምሕዳር ኣሜሪካ ብመንገዲ ባይቶ

ጸጥታን ካልአት አህጉራዊ ትካላትን አቢሉ አብ ዘመሓላልፎ ዘይፍትሓውን ዘይሕጋውን እገዳታት፡ ኤርትራ ዝተፈልየት አይኮነትን። ካልአት አብ አፍሪቃ፡ኤሰያን ደቡብ አሜሪካን ከም አብነት ዝጥቐሳ'ውን አለዎ። ፈረንሳ ነቲ አሜሪካ አብ 2003 አብ ልዕሊ ዒራቕ ኩናት ንምክያድ ዘሕለፈቶ ውሳኔ ምስ ተቐወመቶ፡ ምምሕዳር አሜሪካ ብመገዲ ሚኒስተር ጉዳያት ወጻኢ ዝነበረት ኮንድሌሳ ራይስ፡ ነዛ ቀዋሚት አባል ባይቶ ጸጥታ ዝኾነት ፈረንሳ ኪቐጽዓ ምዃኑ ከምዘፈራረሐ፡ ወኪል ጁፓን ዝዝክሮ ጉዳይ ምዃኑ አይንጠራጠርን። አብ'ቲ ግዜ እቲ ምምሕዳር አሜሪካ ስርዓት ፕረዚደንት ሰዳም ሑሴን አዕናዊ አጽዋር ከምዝውንን ንባይቶ ጸጥታ አረጋጊጹላን ባይቶ ጸጥታ አብ ልዕሊኡ ናይ ሓይሊ ናይ ምጥቃም ውሳኔ ከየሕለፈት ከላ ከአ ባዕላ አሜሪካ ስጉምቲ ወሲዳን እያ።

10. አውስትርያ

አውስትርያ ብመገዲ ቀዋሚ ወኪላ አብ ው.ሕ.ሃ አምባሳደር ክርስትያን አብነር ሙዌዳ አቢላ፡ ነቲ አንጻር ኤርትራ ዝሓለፈ ውሳኔ 1907 ዝድግፍ ድምጺ ሂባ። ወኪላ ድማ ነዚ ዝሰዕብ ምክንያታት አቕሪቡ።

- 1. “አውስትርያ ንኹሉ'ቲ አብ ሶማል መስርሕ ሰላም ዝዕንቅፍ ተግባራት ትኹንን።”
- 2. “አውስትርያ ጎኒ ጎኒ'ቲ እገዳ፡ ነቲ ዘሎ ፖለቲካዊ ሽግር ንምፍታሕ ጻዕርታት ክቐጽል እምነታ ትገልጽ።”
- 3. “መንግስቲ ኤርትራ'ውን አብ ሃናጺ ዘተ ንምእታው ንኹሉ ዕድላት ክጥቀመሉ አለዎ።”[86]

ነዚ ወኪል አውስትርያ ዘቕረቦ ምክንያታት እዚ ዝሰዕብ መልሲ ክወሃቦ ይኸአል።

ቀዳማይ፡- ኤርትራ መስርሕ ሰላም ሶማል ንምዕንቃፍ ተንቐሳቂሳ አይትፈልጥን እያ።አምባሳደር ክርስትያን አብነር አይፈልጥን ኮይኑ እምበር፡ ንዕምቆት ታሪኻዊ ዝምድና ኤርትራን ሶማልን ዝፈልጥ ከምዚ ዓይነት ግምት ፍጹም ክህልዎ አይክእልን እዩ። ብተወሳኺ ኩናት ሓድሕድ ሶማል

ንምጥፋእን ንኩሎም ሰማላውያን ሓይልታት ብሓባር ኣብ መኣዲ ዘተ ንምምጻእን ኤርትራ ዘካየዱቶ ዲፕሎማሲያውን ፖለቲካውን ጸዕርታት ፍሉጥን ዝተሰነድን እዩ። ስለዚ ወኪል ኣውስትሪያ ንዓማጺን ዘይፍትሓውን ውሳኔ ቅድሚ ምድጋፉ ብዛዕባ መርገጺ ኤርትራ ኣብ ሰማል ብሓፈሻ እዚ ሕጂ ዘሎ ጉዳይ ድማ ብፍላይ ንምፍላጥ ክምርምር ነይሩዎ።

ካልኣይ:- ብየማናይ ኢድካ እገዳ እናስገደድካ፡ ብጸጋማይ ኢድካ ፍታሕ ከተናዲ ዝክኣል ኣይኮነን። ምናልባት የማናይን ጸጋማይን ኣእዳው እንታይ ይሰርሕ ዘይትፈልጥ እንተዘይኮይንካ።

ሳልሳይ:- ልዕሊ ኹሉ ዘገርም ድማ ወኪል ኣውስትሪያ፡ ኤርትራ ነቲ ኣብ ልዕሊኡ ዝተበየነ ዘይሕጋዊ እገዳ ከም ዕድል ተጠቂማ ኣብ ሃናጺ ዘተ ክትኣቱ ምሕታቱ እዩ። ዝዝተየሉ ጉዳይን ምስ መንን'ውን ኣየነጸረን። ምናልባት ግን ምስ ባይቶ ጸጥታ ማለቱ ከይከውን።

ባይቶ ጸጥታ ብዛዕባ'ቲ ኤርትራ ንተቓወምቲ ሰማል ወተሃደራዊ፡ ፋይናንሳውን ሎጂስቲካውን ሓገዝ ሂባ ዝበሎ ክሲ ዝኾነ ይኹን ጭብጢ ወይ መርትዖ ከየቕረበ ኣንጻር ኤርትራ ውሳኔ እገዳ ኣሕሊፉ። ወኪል ኣውስትሪያ ድማ ብዘይ ዝኾነ ይኹን ጭብጢ ኤርትራ ንመስርሕ ሰላም ሰማል ዓንቁፋ'ዩ ዝብል። ስለዚ ኣብ ከምዚ ኩነታት ብባይቶ ጸጥታ ክሲ እንተ ድኣ መጺኡ፡ ብፍላይ ከኣ ኣቕዲሙ ብፍላጥን ብመደብን ብምምሕዳር ኣሜሪካ ዝተዳለወ ምስ ዝኸውን፡ ተዓዛቢ ፈትዩ ጸሊኡ፡ ኣብ ግብሪ ምውዓሉ ዘይተርፎ ምዃኑ ይርዳእ እዩ። ምክንያቱ ብስነ-ምጎታዊ ሓቂ ምክርኻር፡ ብቻርተር ው.ሕ.ሃ ምምእዛዝ፡ ብእዉጅ ዕላማታት ባይቶ ጸጥታ ምቕያድ ንምምሕዳር ኣሜሪካ ዘዋጽኦ ኣይኮነን። ኣብ'ቲ ግዜ'ቲ እቲ እንኮ ዓብላሊ ሙጉት፡ ብዝተፈላለዩ ኣገባብ ደገፍ ኣባል ሃገራት ምክሳብ፡ ነቲ ደገፍ ክትከስቦ ዘይከኣልካ ድማ ዘይሻራዊ መርገጺ ከም ዝወስድ ምግባር ዝብል ናይ ዋሽንግቶን ኣረኣእያ እዩ ነይሩ። እቲ ዕላማኡ'ዩ ድማ ንኣገባቡ ምክኑይ ዝገብሮ። ወኪል ኣሜሪካ ኣብ ው.ሕ.ሃ ኣምባሳደር ዝነበረት ሱዳን ራይስ ንውሳኔ ቁ-1907 ንምሕላፍ ዝፈጸመቶ ተግባራት ሓደ ካብ'ቲ ኣብ ዘመናዊ ኣህጉራዊ ፖሊሲ ፍሉጥ ክላሲካዊ መሰረት ኮይኑ ስለዘሎ፡ ብኣና መብርሂ ዘድልዮ ኣይኮነን።

11-ሜክሲኮ

ሜክሲኮ ብመገዲ ቀዋሚ ወኪላ ኣብ ው.ሕ.ሃ ኣምባሳደር ክሉድ ሂለር ኣቢላ፡ ንውሳኔ ባይቶ ጸጥታ ቁጽሪ 1907 ዝድግፍ ድምጺ'ያ ሂባ። ኣምባሳደር ሜክሲኮ ደገፍ ዘውሃቦ ምኽንያት ክገልጽ ከሎ ድማ፡-

1. “ሜክሲኮ ከም ኣቦ መንበር ኮሚተ መጠን፡ ስርዓተ እገዳ ንዝበለጸ ጸጥታ ሶማል ምቹእ ኩነታት ከምዝፈጠር እምነት ኣለዎ።”
2. “ኣብ'ቲ ዘባ ርግኣት ንምርግጋጽ ዝተፈላለዩ ተዋሳኔቲ ወገናት ብኣድማዕነት ንኸሳተፉ እገዳ ከም ኣገባብ ኣገዳሲ እዩ።”[87]

እዚ መርገጺ ሜክሲኮ'ዚ ነብሱ ብነብሱ ዘቃልዕ ዘይክውንነታውን ዘይስነ-ምነታውን እዩ።

ቀዳማይ፡- ብዘይኣገባብ ኣብ ልዕሊ ኤርትራ ውሳኔ እገዳ ምሕላፍ ንጸጥታዊ ኩነታት ሶማል ከመሓይሽ ይኸእል ድዩ? ዋላስ ዝያዳ'ዩ ከኸፍእ? ናይ ብሓቂ ክቐርብ ዘለዎ ሕቶ እዩ። ብኣንጻር ናይ'ቲ ኣምባሳደር ሜክሲኮ ዝበሎ፡ ብዘባውያንን ኣህጉራውያን ወገናት ብፍላይ ከኣ ብመንግስቲ ኢትዮጵያን ምምሕዳር ኣሜሪካን ዝፍጸም ዘሎ ብሓሶት ምጥቃን፡ ብመንፈስን ትርጉምን ውዳቕ ዝኾነ ዘይሕጋዊ ውሳኔ ምሕላፍ፡ ጠንቂ ሽግር ሶማል ዘይምፍታሕ፡ ንኡናት ሓድሕድ ሶማል ነዳዲ ምውሳኽ፡ ንጎይቶት ኡናት ምዕጣቕን ምስልጣንን ዝኣመሰለ እከይ ተግባራት ከየነጸርካን ደው ከየበልካን፡ ሽግር ሶማል ክናዋሕን ክገድድን እምበር ፍታሕ ክረክብ ከምዘይክእል ወኪል ሜክሲኮ ጽቡቕ ገይሩ ይፈልጦ እዩ።

ካልኣይ፡- ዘይሕጋዊ እገዳ ዘባዊ ርግኣት የረጋግጽ'ዩ ኢልካ ይሕሰብ ድዩ? መልሲ ዘድልዮ ሕቶ ኣይኮነን። ምኽንያቱ እቲ መልሲ ኣዝዩ ርዳእ ስለዝኾነ። ብኣንጻር ዓማጺ እገዳ ምሕላፍ፡ ዕላማኡ ብቐዳምነት ጸጥታ ሃገራት ምፍራስ እዩ። ብድሕሪኡ ከም ፍሹላት ሃገራት ቆጶርካ “መዕቆብን ዕርዲን ግብረሽበራዊ ምንቅስቃሳት እየን” ኢልካ ብምኸሳስ፡ ብቐጥታ ይኹን ብተዘዋዋሪ ግዳይ ወራር ምግባረን። ኣብ ቅድሜና ከም ኣብነት ዝጥቀሳ ከም ዒራቕ፡ ኣፍጋኒስታንን ሶማልን ኣለዎ። ንህልዊ ሕሳባት ካብ ላዕሊ ንታሕቲ ፈጸሙ ዝቐይሩ ሓድሽ ታሪኽ እንተ ዘይመጹኡ ከኣ፡ ኣጀንዳ ምምሕዳር ኣሜሪካ ብዘይካ'ቲ ኣቐዲምና ዝገለጽናዮ ጀነራል ዊስሊ ክላርክ ዘቃልዖ፡ ናይ

ካልአት ሃገራት አስማት'ውን አለዎ። ዝኾነ ይኹን ግን ኩነታት ከም ዘለዎ ከነብር ኣይክእልን እዩ። ምኽንያቱ ንኹሉ ሓይሊ ሚዛንን ሕሳባትን ካብ መሰረቱ ዝልውጥ ሃንደበታውን ሓድሽን ምህዞታት ዘመንጩ ታሪኻዊ ስነ-ሞገተ ስለዘሎ።

12. ቱርኪ

ቀዋሚ ወኪል ቱርኪ ኣብ ው.ሕ.ሃ ኣምባሳደር ኢርትጎል ኣባካን ንውሳኔ ባይቶ ጸጥታ ቁጽሪ 1907 እዩ ደጊፉ። እዚ ዝስዕብ ትሕዝቶ ዝነበሮ ንመርገጺ ሃገሩ ዘብርህ ሓጺር መግለጺ ድማ ኣውጺኡ።

1. “ቱርኪ ብመትከል፡ ግርጭታት ብዲፕሎማሲን ዘተን ክፍታሕ ከምዘለዎ’ያ ትኣምን።”
2. “እዚ ናይ ሎሚ ውሳኔ ዝተንጠልጠለ ሽግራት ዘባ ቀርኒ ኣፍሪቃ ንምፍታሕ ጽቡቕ ዕድል ስለዝኾነ፡ ኩሎም ዝምልከቶም ወገናት ከጥቀምሉ እትስፎ።”[88]

መልሲ ንመግለጺ ወኪል ቱርኪ፡-

ቀዳማይ ፡- ኤርትራ ግርጭታት ብዲፕሎማሲን ዘተን ምፍታሕ ዝብል መትከል ብቻልን ግብርን’ያ ትፍጽሞ። ስለዚ ከኣ ሽግራት ቀርኒ ኣፍሪቃን ደቡባዊ ገማግም ቀይሕ ባሕሪን ብፍላይ ከኣ ኣብ ሶማል፡ ኢትዮጵያ፡ ጁቡቲ፡ ሱዳንን የመንን ዝተራእዩ ጸገማት ንምፍታሕ ዝወሰደቶ ዲፕሎማሲያዊ ተበግሶታትን ፖለቲካዊ ኣበርክቶን ርኡይ ምስክር እዩ።

ካልኣይ፡- እቲ ኣብ ሓቂ ዘይተሞርኮሰ ውሳኔ ቁ.1907፡ ኣብ ልዕሊ ኤርትራ ዘይፍትሐውን ዓማጽን እገዳ ንምሕላፍ ድሌትን ባህግን ምምሕዳር ኣሜሪካ ዘስገደደ’ዩ ነይሩ። እዚ ድማ ብዝኾነ ይኹን መልክዕ ጸገማት ቀርኒ ኣፍሪቃ ኣብ ምፍታሕ ኣስተዋጽኦ ክህልዎ ኣይክእልን እዩ። እኳ ድኣ ብኣንጻሩ ነቲ ኩነታት ዝሓላልኹን ዝውጥርን እዩ። ኣምባሳደር ቱርኪ ኣብ ው.ሕ.ሃ ድማ ነዚ ሓቂ’ዚ ኣይፈልጦን’ዩ ክንብል ኣይንኽእልን ኢና። መርገጺ ሃገራት ኣብ ባይቶ ጸጥታ ሓቂን ፍትሒን ካብ ምኽባርን ብኣህጉራዊ ሕጊን ቻርተር ው.ሕ.ሃን ካብ ምምእዛዝን ወጻኢ ካልእ ሕሳባት ዝገዝኦ ካብ ኮነ እንታይ ክግበር ይከኣል?!

13. ቪትናም

ቀዋሚ ወኪል ቬትናም ኣብ ው.ሕ.ሃ ኣምባሳደር ሊሎንግ ምንሆ ንውሳኔ ባይቶ ጸጥታ ቁጽሪ 1907 ዝድግፍ'ዩ ድምጺ ሂቡ። ንመርገጺ ሃገሩ ድማ ብኸምዚ ዝስዕብ ይገልጹ።

1. “ቬትናም ንውሳኔ 1907-2009 ዝድግፍ ድምጺ ድሕሪ ምሃባ፡ ኤርትራን ካልኣት ዝምልከቶም ወገናትን ዝለዓለ ነፍሰ-ምቁጽጻር ክገብሩን ንኩነታት መሊሱ ዘጋድድን ዝውጥርን ተግባራት ካብ ምፍጻም ክቐጠቡን ትጽውዕ።”
2. “ብደባዊ ፍልልይ ዝተፈጥረ ግርጭት ብሰላማዊ ኣገባብ ክፍታሕ ኣለዎ። ኣህጉራዊ ሕግን ቻርተር ው.ሕ.ሃን ድማ ክኸበር ኣለዎ።”
3. “ኣህጉራዊ ማሕበረሰብ ኣብ ሰብኣዊ ንጥፊታት ዘዩድሊ ኣሉታዊ ኣሰር ከየስዕብን ንህዝቢ ኤርትራ ካብ ኣፍ ናብ ኢድ መግቢ ከይከልእን፡ ተወሳኺ እገዳታት ካብ ምሕላፍ ክጥንቀቕ ኣለዎ።” [89]

መልሲ ንመርገጺ ቬትናም፡-

ቀዳማይ፡- ቬትናም ንዘይፍትሓውን ዘይሕጋውን ውሳኔ እገዳ እናደገፈት በዩናይ ስኑ-ምጎት ኢያ ነታ ግዳይ ዓማጺ ውሳኔ ኮይና ዘላ ኤርትራ ዝለዓለ ደረጃ ነብሰ-ምቁጽጻር ክትገብር ትሓታ? ኤርትራ እቲ ወኪል ቬትናም ዝደገፎ ውሳኔ እገዳ ኣብ ልዕሊኣ ምስ ተበየነ፡ ቻርተር ው.ሕ.ሃን ኣህጉራዊ ሕግን ብዝህባ መሰል ነፍሳ ክትከላኸል መሰል ከምዘለዎ ወኪል ቬትናም ኣይፈልጦን'ዩ ክንብል ኣይንኸእልን ኢና።

ካልኣይ፡- ኣምባሳደር ሊሎንግ ምንሆ ነቲ ኣብ ዘባና ወጥርን ሽግርን ክፈጥር ዝኸእል ውሳኔ ቁጽሪ 1907 ደጊፉ ከብቅዕ፡ ወጥሪ ካብ ዝፈጥር ተግባራት ክቐጠቡ መጻዕታ ምምሕልላፉ ናይ ብሓቂ ተገራጫዊ እዩ። ኣባላት ባይቶ ጸጥታ እንኮላይ ወኪል ቬትናም፡ ነፍሶም ተቐጻጺሮም፡ ንኹሎም ፖለቲካውያንን ሃይማኖታውያንን ሶማል ፍልልያቶም ባዕላቶም ክፈትሑ ዕድል እንተዝህቡዎም ነይሮም፡ ከምኡ ድማ ነቲ ሊብያ ጉባኤ መራሕቲ ሕብረት ኣፍሪቃ ጉዳይ ኣፍሪቃ ንኸፈትሕ ዕድል ክወሃቦ ዘቕረቦ ጠለብ

እንተዘቐበልዎ፡ ወጥሪ ኣብ ምህዳእ ኣስተዋጽኦ ምሃለዎ ነይሩ። እንተኾነ ግን ኣንጻር እናሰርሑ ኣንጻር ምጥላቦም ኮር ተገምጦል እዩ።

ሳልሳይ፡- ኤርትራ ኩሉ ፍልልያት ንምፍታሕ ሰላማውን ዲፕሎማሲያውን ኣገባባት ከም እትጥቀምን ኣህጉራዊ ሕግታት ቻርተር ው.ሕ.ሃ ከም እተኸብርን፡ ወኪል ቪትናም ቦቲ ኣብ ው.ሕ.ሃ ዘለዎ ቦታ ይፈልጥ እዩ። ንኣብነት ኤርትራ ነቲ ምስ የመን ብዛዕባ እኩባት ደሴታት ዝቐር ሓኒሽ ዝነበራ ፍልልይ ብመገዲ ኣህጉራዊ ብይን ፈቲሓቶ። ኤርትራ ቦቲ ውሳኔ ምምእዛዛ ድማ ብደረጃ ዞባን ክፍለ ዓለምን ክብሪ ሂቡዎ እዩ።

ከምኡ'ውን ኤርትራ ኣብ 2002 ውሳኔ ኮምሽን ምምልካት ዶብ ከም ዝተቐበለት ወኪል ቪትናም ይፈልጥ እዩ። ኢትዮጵያ ግን ነቲ ናይ መጨረሻታን ቀያዲን ውሳኔ ኮምሽን ዶብ ነጺጋቶ እናሃለወት ውድብ ሕቡራት ሃገራትን ባይቶ ጸጥታን ኣብ ልዕሊኣ ቀጻዒን ኣስገዳድን ውሳኔ ክወስዱ ኣይከኣሉን። ስለዚ እትድሃዮ ሰብ ሂወት ዘይብሉ እንተደኣ ኮይኑ ዝግበር ነገር የለን።

ራብዓይ፡- ኤርትራ ነቲ ብው.ሕ.ሃን ባይቶ ጸጥታን ዝተፈልጠ ሉኣላዊ መሬታ ንክይትከላኸል ምእንቲ ባይቶ ጸጥታ ኣጽዋር ከይትገዝእ ኣጊዱዎ ኣሎ።

ብኣንጻሩ ከኣ እታ መሬት ኤርትራ ጎቢጣ ዘላ ኢትዮጵያ ኣጽዋር ክትሸምት ተፈቐዳላ። ከምኡ'ውን ነቲ ብጸዕሪ ህዝቢ ኤርትራ ዝካየድ ዘሎ ሓፈሻዊ ልምዓታዊ ስትራቴጂ ንምዕንቃፍ ንኤርትራ ፋይናንሳዊ እገዳ ተገይሩላ ኣሎ። እዚ ዘይፍትሓውን ዘይሕጋውን ውሳኔ ድሕሪ ምሕላፉ ወኪል ቪትናም ኣብ ሰብኣዊ ንጥፈታት ህዝቢ ኤርትራ ኣሉታዊ ውጽኢት ከየሰዕብ ተወሳኺ እገዳ ከይገብር ምጥንቃቕ ዘስደምም እዩ። ኣብ ክሊ'ዚ ህልዊ ኩነታት ባይቶ ጸጥታ ብመሰረት ምዕራፍ ሸውዓተ ቻርተር ው.ሕ.ሃ ኣንጻር ኤርትራ ኣሉታዊ ወተሃደራዊ ተጻብኦ ከይወስድ ኣምባሳደር ሊሎንግ ምንሆ ስግኣት ኣለዎ እንተ ድኣ ኮይኑ ድማ ክሕብር ነይርዎ። ኣምባሳደር ሊሎንግ ግን ካብ'ዚ ገይሩዎ ዘሎ ንላዕሊ ክገብር ዝኸእል ኣይኮነን።

14. ኩሮኤሻ

ኩሮኤሻ ንውሳኔ 1907 -2009 ዝድገፍ ድምጺ'ያ ሂባ ። ይኹን'ምበር ወኪል'ታ ሃገር ኣብ ው.ሕ.ሃ ኣምባሳደር ራንኮ ፊሎርሽ መግለጺ ኣይሃበን። እቲ ውሳኔ መበገሲኡ፡ ትሕዝቶኡን ዘስዕቦ ኣሉታዊ ውጽኢትን ንምምኽናይ መግለጺ ዘድልዮ ኣይኮነን። እቲ ውሳኔ ኣብ ሕጋዊ ባይታ ዝተሰረተ ከም ዘይኮነ ብኣንጻሩ እኳ'ደኣ ኣብ ድሌት ምምሕዳር ኣሜሪካ ዝተምርኮሰ ምዃኑ ወኪል ኩሮኤሻ ጽቡቕ ገይሩ ይፈልጥ እዩ። ስለዚ ከኣ'ዩ ትም መሪጹ። ገለ ሰባት'ውን ትም ምባል ወርቂ'ዮም ዝብሉ። ኣብ'ዚ ክፍለጥ ዘለዎ ኣባል ሃገራት ባይቶ ጸጥታ ብመሰረት ቻርተር ው.ሕ.ሃ ዝተቀረበን ዕማም ክፍጽማ ታሪኻዊ፡ ፖለቲካዊ፡ ሕጋውን ስነ ምግባራ'ውን ሓላፍነት ኣለወን። ስለዚ ኣብ ልዕሊ ዝኾነት ኣባል ሃገር ዘሕልፍኦ ውሳኔ እገዳ፡ ባህርያቱ ብዘየገድስ ምኽኑይ ይኹን ወይ'ውን ከምቲ ባይቶ ጸጥታ ኣብ ልዕሊ ኤርትራ ዝወሰኖ ዘይሕጋውን ዘይፍትሓውን ይኹን ሓላፍነት ዝስከማሉ ጉዳይ እዩ። ስለዚ ንሕና ንኩሮኤሻ ልዕሊ ዓቕማ ሓላፍነት ከነሰክማ ኣይኮናን። ምኽንያቱ ሩሲያ፡ ፈረንሳን ኮስታሪካን'ውን ይምልከተን እዩ። ኣብ'ዚ ዝለዓል ሕቶ ኣባል ሃገራት ባይቶ ጸጥታ ብመሰረት ቻርተር ው.ሕ.ሃ እንተ ወሓደ ኣህጉራዊ ፍትሒ፡ ሰላምን ጸጥታን ዓለም ናይ ምውሓስ ሓላፍነት ስለዘለወን፡ ካብ መዝነተን ስለምንታይ ይሃድማ? ዝብል እዩ። ው.ሕ.ሃ ወይ ባይቶ ጸጥታ ሓቂ ከስፍን'ዩ ኢሉ ዝሓሰብ ወይ ዝኣምን ሰብ ካብ ዘይህሉ ዕቕዳት ሓሊፉ ኣሎ። ንኣብነት ኣብ ሕጊ ዝተሰረተ ብዙሕ ውሳኔታት -ሓደ ካብኡ ብኮምሽን ምምልካት ዶብ ኤርትራን ኢትዮጵያን ዝሓለፈ ውሳኔ- ከይተተግበረ ተረሲዑ ኣብ ከብሒ ው.ሕ.ሃ መሪቱ ኣሎ። ብኣንጻሩ ከኣ ዘይፍትሓውን ዘይሕጋውን ውሳኔታት ከም በርቂ ክሓልፍን ክትግበርን ግዜ ኣይወስድን እዩ። ብዋጋ ፍትሕን ሕግን ንትግባረኡ ይቀዳደሙ። ዘስደምም ታሪኻዊ፡ ፖለቲካዊ፡ ሕጋውን ስነ-ምግባራውን ገበን'ዩ ዝፍጸም ዘሎ።

15. ኮስታሪካ

ወኪል ኮስታሪካ ኣብ ው.ሕ.ሃ ኣምባሳደር ጆርጅ ኦርቢና ንውሳኔ 1907 - 2009 ደጊፉ። መርገጺ ሃገሩ ግን ኣየብርሀን። ኩሉ'ቲ ብዛዕባ ኩርዌሻ፡ ሩሲያን ፈረንሳን ዝተባህለ'ውን ንኮስታሪካ ይምልከት እዩ። እዘን ሃገራት እዚኣተን ብመሰረት ቻርተር ው.ሕ.ሃን መትከላት ባይቶ ጸጥታን ኣብ ክንዲ

ሐላፍነትን ዝስከማ ትም'የን መሪጸን። ናይ ብሓቂ ፍትሒ ንምጥፋእ ጸረ
ሕልናኻ ኣስቂጥካ ምሕላፍ።